

Guía Docente				
Datos Identificativos				2023/24
Asignatura (*)	Xénero e sexualidade. Desafíos e respostas	Código	615525019d	
Titulación	Máster Universitario en Políticas Sociais e Intervención Sociocomunitaria (a distancia)			
Descritores				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Mestrado Oficial	1º cuatrimestre	Segundo	Optativa	3
Idioma	Galego			
Modalidade docente	Non presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Pedagogía e Didáctica			
Coordinación	Fernández Suárez, Mónica Belén	Correo electrónico	belen.fernandez.suarez@udc.es	
Profesorado	Depalma Ungaro, Renee Díaz Lamas, Sara Fernández Suárez, Mónica Belén Vázquez Añel, Martín	Correo electrónico	r.depalma@udc.es s.lamas@udc.es belen.fernandez.suarez@udc.es martin.anel@udc.es	
Web				
Descrición xeral	A materia enfócase nas relacións entre sexo, xénero e sexualidade, conceptos atravesados á súa vez por unha diversidade de variables: idade, raza, discapacidade, etc. Revisamos elementos dos debates actuais sobre estes conceptos en contornas académicas e profesionais, explorando as súas implicacións para o activismo, as políticas públicas e a intervención sociocomunitaria dende a revisión de experiencias recentes no noso contexto. Propoñemos propostas de investigación e/ou intervención en varios contextos socioeducativos, partindo dos intereses e as experiencias do alumnado, facilitando sempre un marco teórico que permita a súa contextualización e xustificación.			

Competencias do título	
Código	Competencias do título
A15	CEG1 - Demostrar coñecementos avanzados sobre a evolución histórica da discriminación das mulleres e dos marcos ideolóxicos e teóricos que xustifican e confrontan as desigualdades de xénero.
A16	CEG2 - Dominar as ferramentas conceptuais e metodolóxicas para identificar e analizar os mecanismos de exclusión e a vulnerabilidade vinculados ás áncoras patriarcales do sistema social.
A17	CEG3 - Aplicar a perspectiva de xénero como enfoque epistemolóxico e metodoloxía de investigación e de intervención sobre a realidade social.
A18	CEG4 - Examinar contextos e situacións de violencia e discriminación de xénero e sexual desde unha perspectiva teórica complexa e comprometida.
A19	CEG5 - Explicar os principios básicos que orientan os distintos tipos de políticas de igualdade desenvolvidos e as claves para avaliar a súa eficacia.
A20	CEG6 - Actuar como profesional competente e cualificado/a no ámbito do diagnóstico, o desenvolvemento e a xestión de políticas de igualdade de xénero.
B1	CB1 - Demostrar coñecementos avanzados, de carácter multidisciplinar, para a investigación e o exercicio profesional no ámbito da exclusión social.
B2	CB2 - Aplicar e integrar os coñecementos a contornos e problemas emerxentes e indefinidos, na práctica investigadora e profesional.
B4	CB4 - Identificar os dilemas éticos e a responsabilidade social tras os retos formulados na práctica profesional e investigadora.
B13	CX1 - Comprender e integrar coñecementos complexos para traducilos en propostas de investigación e programas de intervención en contextos sociais problemáticos.
B14	CX2 - Realizar unha análise crítica da realidade social e do desenvolvemento profesional vinculada aos feitos sociais sobre os que se traballa.
B18	CX6 - Valorar a adecuación das distintas ferramentas teóricas, metodolóxicas e técnicas ás preguntas e os obxectivos específicos formulados sobre a realidade social e as políticas sociais.
B19	CX7 - Dar respostas innovadoras e orixinais ante situacións problemáticas emerxentes relacionadas coa exclusión social.
B20	CX8 - Aplicar a perspectiva comparada na comprensión das problemáticas sociais e das respostas e solucións políticas.

B21	CX9 - Aplicar unha perspectiva interdisciplinar na análise e a valoración de problemáticas de exclusión e políticas sociais de inclusión e cohesión.
B22	CX10 - Recoñecer e valorar os xuízos de valor e as evidencias nos argumentos que sosteñen as descrições e políticas sobre a realidade social.
C3	CT3 - Utilizar as ferramentas básicas das tecnoloxías da información e as comunicacións (TIC) necesarias para o exercicio da súa profesión e para a aprendizaxe ao longo da súa vida.
C5	CT5 - Entender a importancia da cultura emprendedora e coñecer os medios ao alcance das persoas emprendedoras.
C6	CT6 -Adquirir habilidades para a vida e hábitos, rutinas e estilos de vida saudables.
C7	CT7 - Desenvolver a capacidade de traballar en equipos interdisciplinares ou transdisciplinares, para ofrecer propostas que contribúan a un desenvolvemento sostible ambiental, económico, político e social.

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe	Competencias do título		
Explicar conceptos claves relacionados a sexo, xénero, e sexualidade	AM15 AM16 AM18	BM4 BM18 BM20	CM7
Participar activamente nos debates actuais, académicas ou profesionais	AM17	BM1 BM21 BM22	CM5
Desenvolver propostas de investigación e intervención socioeducativas a prol da xustiza social	AM19 AM20	BM2 BM13 BM14 BM19	CM3 CM6 CM7

Contidos	
Temas	Subtemas
A construción histórica e social do sistema sexo-xénero	Conceptos claves relacionados a sexo, xénero, e sexualidade Perspectiva sexolóxica da diversidade humana: corpos e identidades en relación.
Dereitos humanos e marco lexislativo	Declaracións e acordos ao nivel internacional Marco lexislativo e protocolos ao nacional e local A situación da desigualdade no contexto galego.
Organización social e política da sexualidade	Socialización de xénero e violencias machistas A intervención dende a o ámbito socioeducativo no contexto galego: a rede educativa de apoio LGBTIQ+ de Galicia
Feminismos e movementos sociais: tendencias actuais	Dos feminismos interseccionais ás novas masculinidades Da organización da disidencia sexual ao capitalismo rosa
Estudoslésbicos	Historia, teorías e representacións relacionadas coas experiencias das mulleres lesbianas Representaciónlésbica nos medios de comunicación Desafíos contemporáneos do activismo bollero

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias	Horas presenciais	Horas non presenciais / traballo autónomo	Horas totais
Sesión maxistral	A16 A17 A18 B2 B20	9	0	9

Discusión dirixida	A15 A19 B1 B4 B14 B18 B21 C7	9	18	27
Análise de fontes documentais	A15 A18 B4 B14	0	12	12
Traballos tutelados	A20 B13 B19 B22 C3 C5 C6	0	24	24
Atención personalizada		3	0	3

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición
Sesión maxistral	Destinada á exposición oral por parte da/s docente/s responsable/s na que achegar o saber científico e disciplinar imprescindible para a comprensión da materia. Complementarase co uso de recursos pertinentes (textuais e/ou audiovisuais).
Discusión dirixida	Destinaranse sesións á introdución de preguntas dirixidas ao alumnado para favorecer o diálogo reflexivo. Fundaméntase na concepción da aprendizaxe como un proceso dialóxico, un acto de (re)creación solidarizando a reflexión e a acción. Promoverase a posta en común e o debate, contrastando opinións fundamentadas. Con esta metodoloxía preténdese: identificar dificultades na comprensión; provocar o pensamento diverxente; favorecer a conexión con experiencias vitais; tomar conciencia e reconstruír criticamente novas formas de pensar, sentir e actuar. A discusión dirixida poderá desenvolverse de forma presencial (nas sesións de aula) ou virtual (foros).
Análise de fontes documentais	Técnica metodolóxica que supón a utilización de documentos audiovisuais e/ou bibliográficos (fragmentos de reportaxes documentais ou películas, noticias de actualidade, páxinas web, artigos científicos, textos legislativos, etc.) relevantes para a temática da materia con actividades especificamente deseñadas para a análise dos mesmos.
Traballos tutelados	A materia avaliarase a través dunhas proposta de acción /ou investigación que conformará un traballo tutelado. A xustificación e o deseño da proposta versarán sobre o material tratado nas sesións maxistras e discusións dirixidas.

Atención personalizada	
Metodoloxías	Descrición
Discusión dirixida Traballos tutelados	Para o alumnado con recoñecemento de dedicación a tempo parcial e dispensa académica de exención de asistencia, acordarase ao inicio do curso un calendario específico de titorías compatible coa súa dedicación.

Avaliación			
Metodoloxías	Competencias	Descrición	Cualificación
Discusión dirixida	A15 A19 B1 B4 B14 B18 B21 C7	Nota de participación Valorarase a participación nas tarefas de preparación para as sesións de aula e nos debates (ou presenciais ou nos foros virtuais), no que respecta a: a súa elaboración antes da data límite establecida, o nivel de profundidade na abordaxe da temática que amose a súa comprensión e apoio nas fontes documentais consultadas; a capacidade de síntese das ideas fundamentais; a creatividade das achegas; a capacidade de argumentación, crítica e valoración; a claridade e corrección lingüística.	20
Traballos tutelados	A20 B13 B19 B22 C3 C5 C6	Traballo final Valorarase: calidade da descrición e grao de profundidade na análise das realidades e respostas políticas e sociais, calidade e viabilidade da proposta; apoio en fontes documentais complementarias e actuais; uso dunha linguaxe propia do contexto académico e científico; aspectos formais relativos á calidade da presentación.	80

Observacións avaliación

Na segunda oportunidade avalíanse as mesmas tarefas que na primeira:
proposta de proxecto e discusión dirixida.

A cualificación da discusión dirixida non é recuperable para a segunda
oportunidade de avaliación. Gardarase a nota acadada na primeira oportunidade,
derivada da participación no proceso de desenvolvemento da materia.

Para o alumnado online, os foros de debate na plataforma Moodle
substituirán a participación nos debates na aula. Estes e as tarefas de
preparación paa a sesión da aula deben completarse antes da data límite
asignada para recibir crédito completo na cualificación de participación.

Fontes de información

Bibliografía básica

- Airton, L. (2009). From sexuality (gender) to gender (sexuality): The aims of anti-homophobia education. *Sex Education*, 9(2), 129-139.
- Axencia dos Dereitos Fundamentais da Unión Europea. (2014). EU LGBT survey - European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey - Main results. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Retrieved from <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/eu-lgbt-survey-european-union-lesbian-gay-bisexual-and-transgender-survey-main>
- Balzter, N., Klenk, F., & Zitzelsberger, O. (2016). *Queering MINT: Impulse für eine dekonstruktive Lehrer_innenbildung* (1st ed.). Opladen Berlin Toronto: Budrich, Barbara.
- Bejerano Franco, M. T. & García Fernández, B. (2016). La educación afectivo-sexual en España. *Análisis de las leyes educativas en el periodo 1990-2016*. Opción, 32(13), 756-789.
- Blaise, M. (2005). *Playing it straight: uncovering gender discourses in the early childhood classroom*. New York: Routledge.
- Bryan, J. (2012). *From the dress-up corner to the senior prom: navigating gender and sexuality diversity in preK-12 schools*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Education.
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble. Feminism and the subversion of identity*. 10th anniversary edition. London: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter: On the discursive limits of 'sex'*. London: Routledge.
- Butler, J. (2006). *Response*. *British Journal of Sociology of Education* 27, no. 4: 529-34.
- Butler, J., Osborne, P., & Segal, L. (1994). *Gender as performance: An interview with Judith Butler*. *Radical Philosophy*, 67, 32-39.
- Carrera Fernández, M. V., DePalma, R., & Lameiras Fernández, M. (2012). *Sex/gender identity: Moving beyond fixed and 'natural' categories*. *Sexualities*, 15(8), 995-1016.
- Comisión Europea. (2016). *List of actions by the Commission to advance LGBTI equality (No. #EU4LGBTI)*. Retrieved from http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/lgbti_actionlist_en.pdf
- Comisión Internacional de Xuristas. (2007). *The Yogyakarta Principles: The Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity*. Retrieved February 6, 2013, from <http://www.yogyakartaprinciples.org/>
- DePalma, R. (2016). *Gay penguins, sissy ducklings? and beyond? Exploring gender and sexual diversity through children's literature*. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 37(6), pp. 828-845.
- DePalma, R. (2015). *O que se pode aprender dos corpos transgresores*. In A. González Penín, A. J. López Díaz, & E. Aguayo Lorenzo, *Trazos de xénero no século XXI: Actas, III Xornada Universitaria Galega en Xénero* (pp. 149-164). Vigo: Universidade de Vigo.
- DePalma, R., & Francis, D. (2014). *Silence, nostalgia, violence, poverty... What does 'culture' mean for South African sexuality educators?* *Culture, Health & Sexuality*. 16(5), pp. 547-561.
- DePalma, R. (2011). *Choosing to lose our gender expertise: queering sex/gender in school settings*. *Sex Education*, 1-15.
- DePalma, R., & Atkinson, E. (2009). *Interrogating heteronormativity in primary schools: The work of the No Outsiders project*. Stoke on Trent: Trentham.
- Federación Estatal de Lesbianas, Gais, Transexuales y Bisexuales (FELGTB). (2012). *Acoso escolar homofóbico y riesgo de suicidio en adolescentes y jóvenes LGB*. Retrieved from <http://www.felgtb.org/rs/1741/d112d6ad-54ec-438b-9358-4483f9e98868/48e/filename/informe-resultados-riesgosuicidio-lgb.pdf>
- Forrest, S. (2006). *Straight talking: Challenges in teaching and learning about sexuality and homophobia in schools*. In Mike Cole (Ed.) *Education, Equality and Human Rights: Issues of Gender, 'Race', Sexuality, Disability and Social Class* (Vol. 2, pp. 111-133). London: Routledge.
- Gay, Lesbian and Straight Education Network. (2012). *Ready, Set, Respect! GLSEN's Elementary School Toolkit* (curriculum materials). Gay, Lesbian and Straight Education Network.
- Herman, J. L. (2013). *Gendered Restrooms and Minority Stress: The Public Regulation of Gender and its Impact on Transgender People's Lives*. The Williams Institute, UCLA School of Law. <http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/Herman-Gendered-Restrooms-and-Minority-Stress-June-2013.pdf> (consultado 25/07/2015).
- International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender Queer Youth and Student Organisation. (2007). *Guidelines for an LGBTQ-Inclusive Education*. Retrieved from http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2012/06/IGLYO_Guidelines.pdf
- Lameiras Fernández, M., Carrera Fernández, M. V., & Rodríguez Castro, Y. (2013). *El clítoris y sus secretos*. Vigo: Unidade de Igualdade, Universidade de Vigo.
- Levitt, H. M., Puckett, J. A., Ippolito, M. R., & Horne, S. G. (2012). *Sexual Minority Women's Gender Identity and Expression: Challenges and Supports*. *Journal of Lesbian Studies*, 16(2), 153-176.
- Meyer, E. J. (2010). *Gender and sexual diversity in schools: an introduction*. Dordrecht?: London: Springer.
- Martínez-Patiño M (2005). *Personal Account: A woman tried and tested*. *The Lancet* 366: S38.
- Namaste, V. K. (2006). *Genderbashing: Sexuality, gender, and the regulation of public space*. In S. Stryker & S. Whittle (Eds.), (pp. 584-600). London: Routledge.
- Pichardo Galán, J. I., & de Stéfano Barbero, M. (2015). *Diversidad y convivencia en los centros educativos: Una oportunidad educativa*. Madrid: Universidad Complutense de Madrid. Retrieved from <http://presentacionidyc.blogspot.com/>
- Platero Méndez, L. (2014). *Trans*sexualidades: Acompañamiento, factores de salud y recursos educativos*. Barcelona:

- Bellaterra. Platero Méndez, L. (2008). *Herramientas para combatir el bullying homofóbico* (2a ed). Madrid: Talasa.
- Salas, J. (2015, 6 febreiro): ¿Verificación del sexo?, la última humillación para las futbolistas. *El País*. http://elpais.com/elpais/2015/06/01/ciencia/1433159953_245845.html
- Sánchez, F. J., & Vilain, E. (2012). ¿Straight-acting gays?: The relationship between masculine consciousness, anti-effeminacy, and negative gay identity. *Archives of Sexual Behavior*, 41(1), 111-119.
- Sauntson, H. (2013). Sexual diversity and illocutionary silencing in the English National Curriculum. *Sex Education*, 13(4), 1-14.
- Serano, J. (2007): *Whipping girl: a transsexual woman on sexism and the scapegoating of femininity*. Emeryville, CA: Seal Press.
- Slesaransky-Poe, G., & García, A. M. (2009). Boys with gender variant behaviors and interests: From theory to practice. *Sex Education*, 9(2).
- Spade D and Wahng S (2004): *Transecting the Academy*. *GLQ: A Journal of Gay and Lesbian Studies* 10(2): 240-252.
- Stryker, S. & Whittle, S. *The transgender Studies Reader*. London: Routledge.
- Walton, G. (2009). Eating cake: The paradox of sexuality as a counter-diversity discourse. In S. R. Steinberg (Ed.) (pp. 211-222). New York: Peter Lang.

Bibliografía complementaria	Os materiais de lectura obrigatoria e algunhas recomendacións para lecturas adicionais estarán dispoñibles na plataforma Moodle

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Materias que continúan o temario

Observacións

Nas clases sosterase o principio de debate democrático, escoitando e respetando todas as opinións diversas en torno aos temas tratados, tanto de parte do profesorado como do alumnado.

@font-face
 {font-family:"Cambria Math";
 panose-1:2 4 5 3 5 4 6 3 2 4;
 mso-font-charset:0;
 mso-generic-font-family:roman;
 mso-font-pitch:variable;
 mso-font-signature:-536870145 1107305727 0 0 415 0;}p.MsoNormal, li.MsoNormal, div.MsoNormal
 {mso-style-unhide:no;
 mso-style-qformat:yes;
 mso-style-parent:"";
 margin:0cm;
 mso-pagination:widow-orphan;
 font-size:12.0pt;
 font-family:"Times New Roman",serif;
 mso-fareast-font-family:"Times New Roman";}.MsoChpDefault
 {mso-style-type:export-only;
 mso-default-props:yes;
 font-family:"Calibri",sans-serif;
 mso-ascii-font-family:Calibri;
 mso-ascii-theme-font:minor-latin;
 mso-fareast-font-family:Calibri;
 mso-fareast-theme-font:minor-latin;
 mso-hansi-font-family:Calibri;
 mso-hansi-theme-font:minor-latin;
 mso-bidi-font-family:"Times New Roman";
 mso-bidi-theme-font:minor-bidi;
 mso-fareast-language:EN-US;}div.WordSection1
 {page:WordSection1;}

(*A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías